

Akershus Slott

Med forbehold om endringer
SPERRET til fredag 3.4.87
kl. 2000.

BORDTALE VED REGJERINGENS MIDDAG PÅ AKERSHUS 3. APRIL 1987 I
ANLEDNING AV FORMANSSKAPSLOVENES 150-ÅRS JUBILEUM

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

Regjeringen har invitert til denne middagen for å feire og markere formannskapslovenes 150-års jubileum.

Da Norge i 1837 fikk det som må kalles det kommunale selvstyrets grunnlov, var vi på mange måter et foregangsland. Det var den gang neppe noe land i Europa som hadde gått så langt i å gi kommunene selvstyre. Kommunalt selvstyre - ja, men ikke noe demokrati -. Ved det første valget til de nye formannskapene hadde mindre enn 6% av innbyggerne stemmerett. Arne Bergsgård sier i sitt minneskrift til formannskapslovenes 100-års jubileum i 1937 at noe demokrati i moderne betydning var det ikke, og det kunne det heller ikke bli på den tid. Demokratiet måtte først bli født. Formannsskapslovene ble også kjempet fram. Således ble det første lovforslaget nektet sanksjon i 1833. Statsministeren i Stockholm sa bent ut: Lokalt selvstyre er rimelig og rett dersom det finnes dugande menn. "Dette er imidlertid etter min bedste Overbevisning ikke Tilfælde," hevdet han. Men saken kom altså igjen.

Det er likevel et vesentlig poeng at beslutningstakerne nå fikk sitt mandat fra velgerne og ikke i kraft av et embete. Den nye loven innebar dermed frihet fra noe, dvs. statlig styring gjennom det lokale embetsverk. At loven opprinnelig var frihet

fra noe understrekes også av at den i første omgang ble brukt til å holde det offentlige tilbud nede.

Etterhvert har innholdet endret karakter til å bli frihet til noe, en frihet til å ta opp og løse lokalsamfunnets problemer og ivareta dets spesielle verdier.

Det var først etter gjennomføringen av parlamentarismen i 1884 at vilkårene ble lagt til rette for et mer omfattende folkestyre, og etter hvert også allmenn stemmerett.

Dermed var også grunnlaget lagt for en aktiv lokalforvaltning med bred deltagelse. Formannskapslovene var en livskraftig plante. At de ble formulert med fremtiden for øye, ser vi ikke minst av at lovene ble stående med svært få endringer i de neste hundre år. Ja enkelte av de opprinnelige elementer kan vi faktisk finne igjen i dagens lovgivning.

I løpet av vekstperioden frem til i dag har kommunene, fylkeskommunene og forholdet mellom de tre nivåene (kommune, fylkeskommune, stat) gjennomgått en rekke reformer som uttrykk for utviklingen i politikk og samfunn.

Man kan si at hele reformarbeidet etter krigen har bestått i å gjøre kommunene til vesentlige velferdsprodusenter overfor innbyggerne. Her står vi midt i arbeidet, og må stadig kaste blikket fremover. Et levende demokrati betyr medvirkning og nærhet. I kommunene møter vi den enkelte bruker av velferds-samfunnets tjenester. Her må nye oppgaver få sin løsning, i et nært og enda bedre samarbeid mellom stat, fylke og kommune - og ved å utløse flere frivillige krefter og engasjement i lokalmiljøene.

Ved et jubileumsarrangement for det kommunale selvstyre skal det heller ikke unnlås at kommunene ikke alltid har vært like fornøyd med staten, selv om de kanskje ikke har gått så langt som Piet Hein i et av sine dikt:

"Naturen er vor far og mor,
som gode gaver ga oss,

og staten er vor store bror,
som tar det hele fra oss."

Reformarbeid er en kontinuerlig prosess. Når det gjelder det videre reformarbeid vil vi legge til grunn at de overordnede nasjonale målene skal ivaretas på en slik måte at både den kommunale frihet og de nødvendige krav til likhet kan bli ivaretatt.

Frihet og ansvar må uløselig knyttes sammen i målene for kommunesektoren.

Vi trenger også mer helhetssyn, både i stat, fylker og kommuner. De enkelte bitene må formes slik at de danner et helhetlig mønster. Det er barrierer mellom sektormyndigheter som må brytes ned, også på tvers av forvaltningsnivåene.

Vi må ikke bli så opptatt av hva som skjer i vår egen lille kupe at vi glemmer i hvilken retning toget skal gå.

Vi må ikke gi Piet Hein rett når han sier:

"Når to deler ansvar
blir det høyst 1% på hver".

I hvilken retning peker så utviklingen av kommunene nå i jubileumsåret? Jeg tror vi nå står foran et trendbrudd i utviklingen. I etterkrigstiden har kommunene vært statens uunnværlige redskaper m.h.t. å iverksette nasjonale tiltak ut fra et mål om lik velferd for alle. Dette har gitt både statlige bevilgninger til og statlige reguleringer av kommunene. Og det har gjort kommunene statsavhengige - vant til å vente på løsninger og ressurser fra staten. Fra nå av forventes det at kommunene i større grad må finne veien selv. De må virke som det som i jubileumsverket for kommunene kalles stifinnere i ukjent terreng - stifinnere ikke bare for seg selv, men også for staten. Staten sitter ikke nødvendigvis med de riktige svarene eller de nødvendige ressursene for å finne ut av dagens samfunnsproblemer. Kommunene vil bli forsøksområder som hele den offentlige forvaltning kan lære av. Både innføringen av nytt inntektssystem og ordningen med frikommuner er signaler om denne utviklingen.

Den omlegging vi står overfor er selvfølgelig et spørsmål om maktfordeling, slik det var det i forbindelse med formannskapslovenes tilblivelse. Vi desentraliserer beslutningene til de som kjenner problemene og ser de konkrete mulighetene. Det vil nok være dem i sentralforvaltningen og i det sentrale politiske miljø som nødvendig gir fra seg retten til å detaljstyre. Fra kommunene har vi lenge møtt sterke krav om egen styring. Til dette sier Regjeringen nå et klart ja. Men la meg legge til: Vår erfaring er at med makt følger også et ansvar. Det borger også for at lokalpolitikk i framtida blir enda mer spennende og utfordrende!

På vegne av Regjeringen vil jeg få gratulere med jubileet og be dere alle være med på å utbringe en skål for jubilaranten.